

zeitgeist

Monica Lovinescu (19 noi. 1923–20 apr. 2008), jurnalistă și critic literar, cea mai importantă voce feminină a exilului românesc. Fiica lui E. Lovinescu și a Ecaterinei Bălăcioiu Lovinescu. După absolvirea Facultății de Litere din București (1946) devine asistenta lui Camil Petrescu la seminarul de Artă Dramatică și colaborează la diverse publicații (*Revista Fundațiilor Regale*, *Kalende*, *Vremea*, *Democrația* lui Anton Dumitriu), cu pagini literare, cronică dramatică etc. Obține o bursă a statului francez și, în 1947, pleacă la Paris în condiții deosebit de primejdioase. (Mama ei, rămasă în țară, e arestată de comuniști și lăsată să moară în închisoare, ceea ce îi creează fiicei o traumă și un sentiment de culpă niciodată vindecate.) Imediat după abdicarea forțată a Regelui Mihai I cere azil politic în Franța. După câțiva ani în care face diverse încercări regizorale, traduceri și în care publică sub pseudonim, se dedică, din 1951, activității radiofonice și „țării din gând“. Din 1962 trece la microfonul Europei Libere (lucrează aici până în 1992, la închiderea postului), unde devine una dintre cele mai iubite și, după caz, temute voci. Are emisiuni săptămânale ascultate cu enorm interes în România (deși sau tocmai pentru că postul era interzis): cronică de carte de la „Actualitatea culturală“, precum și „Teze și antiteze la Paris“. În ajunul zilei ei de naștere, în 1977, se face asupra ei o încercare de asasinat politic de către un terorist aflat în solda lui Nicolae Ceaușescu. Monica Lovinescu a fost căsătorită cu Virgil Ierunca și sunt, amândoi, unele dintre cele mai iubite și respectate figuri ale exilului românesc.

După 1990, cărțile i se publică constant la Editura Humanitas, cele mai importante fiind cronicile literare citite la radio (șase volume de *Unde scurte*), memoriile (*La apa Vavilonului I și II*), jurnalele, cronicile din *România literară (Diagonale)* și *Cuvântul din cuvinte*, primul roman distopic scris la noi. De asemenea un volum de *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*.

În pregătire se află ultimul jurnal al Monicăi Lovinescu, mai multe volume de corespondență (între care și cea cu mama ei) și un album de fotografii.

MONICA LOVINESCU

jurnal esențial

Ediție de
CRISTINA CIOABĂ

Prefață de
IOANA PÂRVULESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecția „Zeitgeist“ este coordonată
de VLADIMIR TISMĂNEANU

Redactor: Ioana Pârvulescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu, Dan Dulgheru

Tipărit la R.A. „Monitorul Oficial“

© HUMANITAS, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LOVINESCU, MONICA

Jurnal esențial / Monica Lovinescu; ed. îngrijită de Cristina Cioabă;
pref. de Ioana Pârvulescu. – București: Humanitas, 2010

ISBN 978-973-50-2805-3

I. Cioabă, Cristina (ed.)

II. Pârvulescu, Ioana (pref.)

821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

Cuvânt înainte

Jurnalul acesta nu reconstituie o existență, ci o agitație. Am revenit la acest „gen“, abandonat la sfârșitul anilor '50, în 1981, numai pentru că foile de agendă, oricât de încăpătoare ar fi fost ele, nu mai puteau adăposti cantitatea de notații – emisiuni, telefoane, apeluri și urgențe de la București, manuscrise, corespondență, vizite. De mai totdeauna ciuruită, memoria mea era incapabilă să înmagazineze totul. Aș fi intitulat aceste însemnări – ce merg din 1981 până în 2001 – *Agende*, dacă n-aș fi ales titlul pentru jurnalul zilnic și „sburătorist“ al lui E. Lovinescu.

Chiar dacă jurnalul meu – pe care n-aș îndrăzni să-l compar cu al tatei – nici ca valoare, nici ca interes – are și alunecări personalizate, „pactul autobiografic“ se anulează de la sine din moment ce paginile de față sunt scrise *despre* și *pentru* alții.

Cum exilul a luat niște proporții necunoscute în istoria noastră, cum fenomenul e aproape inedit, aceste notații (de fond sau de detaliu) mi s-au părut utile cercetătorului de mâine. Într-adevăr, cei de azi par împărțiți în două categorii distincte și chiar antinomice: unii, rarisimi, pentru care tot ce ține de exil este excepțional, alții – mai numeroși – nedispuși să-l ia în seamă și să-i confere sens și valoare. O bună parte din scriitorimea română pare a evita cât mai sistematic orice referire la exilați. În general, memoriile și jurnalele semnate de scriitori și apărute în ultimul deceniu nu țin seama de legăturile – uneori foarte strânse și active, mergând până la complicitate în mai multe

cazuri –, care se stabiliseră între scriitori din țară și alții din exil. Mai curios, unii dintre acești negatori cu orice preț sunt uneori aceiași de la care primeam mesaje stăruitoare. Presupun că și din acest punct de vedere – ca în atâtea alte domenii –, punerea la zi a trecutului reprezintă o condiție esențială a supraviețuirii.

În sprijinul nepredominării eului (inevitabil, dar cu insistență evitat) mai văd o dovadă. În prima jumătate a lui 1981 făcusem o călătorie aparte. Nu spre rădăcini, ca în Grecia sau în Israel unde ne îndreptasem spre izvoare, fie contemplând Partenonul, cu gândul la Socrate sau plângându-i pe atrizi, fie cutreierând prin Biblie în jurul Ierusalimului. De data aceasta ne loveam de necunoscut: New York și Mexic. Ciocnirea între ceea ce așteptam și ceea ce ne aștepta fusese atât de puternică, încât orice jurnal ar fi înregistrat-o și comentat-o până la sațietate. Nici o urmă a acestei schimbări de viziune în jurnalul ce urmează: eul este suprimat aici cu bună știință.

Totuși șocul a fost puternic. New York-ul mi-a oferit cea mai exactă ilustrare a Turnului Babel, nu atât prin mozaicul de limbi și de etnii, cât prin verticalitatea sa de unic reprezentant al utopiilor arhitectonice din vremea noastră. Desigur, credeam că-l cunosc din cinematograf și albume, de unde însă lipsea scara între propria și mărunta ființă și nemăsurata lui înălțime. Noaptea nu mai puteam dormi, privind de la etajul 20–30 la turnurile ce mă înconjurau. Iar ziua sufeream de un torticolis fizic, dar și de unul cultural. Dacă mă bucuram, fără să mă mir, de *Măiastra* lui Brâncuși (dimpotrivă, mă readucea acasă) sau de Marcel Duchamp, Man Ray, Max Ernst, Yves Tanguy de la Muzeul de Artă Modernă sau de *Guernica* (aceeași impresie ca în reproduceri, deși intensificată), dacă la Galeria Guggenheim deplângeam absența provizorie a lui Brâncuși din colecție, dacă ascultându-l în sala mică de la Carnegie Hall pe compatriotul nostru Dino Ghezzi dirijând *Pierrot Lunaire* de Schönberg îmi aminteam de versiunile înregistrate pe disc din aceeași com-

poziție, dacă mi se părea că mă plimbam prin filme ori de câte ori dejunam, cinam sau treceam prin China Town, Greenwich Village, Wall Street, Little Italy, înstrăinarea nu era mai puțin obsedantă, prin verticalitatea neasemuită a orașului. Unul dintre cele pe care mi se pare că-l cunosc cel mai bine tocmai fiindcă n-am stat în el decât vreo săptămână. Am rămas cu amintirea acută a New York-ului privit de la fereastra hotelului nostru, de pe 7th Avenue, ale cărei jaluzele nu le coboram nici noaptea, lăsând orașul să ne năpădească trezia și somnul. Din fericire, n-am stat acolo îndeajuns ca să ni se dezmoștească uimirea și astfel New York-ul este mai departe, pentru mine, locul unde secolul al XX-lea se poate recunoaște în elanurile sale cele mai puțin îndoielnice.

În vreme ce New York-ul mi s-a părut deci un fel de prezent al viitorului, Mexicul și-a propus parcă să-mi relativizeze, deformeze și răpească trecutul. Dracii împelițați din frescele ortodoxiei sau chiar monștrii de pe fațadele catedralelor Apusului nu mă pregătiseră în nici un fel să înfrunt rânjetul de smoală al măștilor aztece sau maya. Urcând pe piramidele de la Teotihuacán sau Chichén Itzá, nu te puteai sprijini pe nici o referință cunoscută. Erai nevoit să domesticești alte forme ale violenței. Din moment ce soarele se oprește din mers dacă nu i se oferă inima extrasă dintr-un om viu, altele sunt – sau ar trebui să fie – razele sale. Că soarele și-a abandonat adoratorii de atunci și că violenței aztece i-a urmat, devastatoare, cea spaniolă și catolică, nu uitasem, desigur. Formele de fanaticism sau nihilism european le cunoșteam prea bine. Cele descoperite aici nu le completau și nici nu le scuzau. Mi se păreau cu totul diferite. Din această vertiginoasă înstrăinare, când ne petrecream zilele la Mexico, în admirabilul Muzeu Antropologic, ne-a scos N. Petra propunându-ne un drum până la Pueblo, unde își avea reședința de vară. Înconjurată de case de tip colonial spaniol, la poalele vulcanului, într-un peisaj de pe altă lume, își construise

o casă copiată întocmai după cea a bunicilor de la Sibiel. Izolată, conștientă parcă de fragilitatea propriei durate – a mai evocat-o și Virgil Ierunca –, ea ni s-a părut simbolică pentru un exil asumat până la absurd. Totul era românesc în ea, până la ștergere sau la cărțile din „Biblioteca pentru toți”. Pentru a duce paradoxul până la capăt, Virgil a citit, înainte de culcare, *Păr de Lup*, dramă de C. Rădulescu-Motru...

După astfel de întâlniri mă întorceam la Paris cu cel puțin câteva metamorfoze ale gustului. Or, la *Jurnal* revin – după mai bine de 20 de ani întrerupere – cu însemnări oarecare, omițând în schimb tot ceea ce ar fi putut ține de „pactul autobiografic”.

Intram din nou în „agitație”. Al cărei martor destul de fidel este acest *Jurnal*, ce n-ar fi văzut lumina tiparului fără generoasele insistențe ale lui Gabriel Liiceanu. A-i mulțumi mi se pare prea puțin...

Paris, martie 2002

1981

Duminică 6 septembrie

Găsesc într-o scrisoare a tatei către Rebreanu (din *Scrisori și documente*, ed. Nicolae Scurtu, București, 1981, p. 271), adresa și anul când am stat cu tata și mama la Paris dec.– ianuarie 1929, 19–21 rue Pasquier. Dintr-altă scrisoare, aflu că mergeam și la școală și îmi aduc brusc aminte cum am udat, ținându-le în gură, ca să-mi îmbrac haina, „les bons points“ (mici cartonașe) pe care le primisem în clasă.

P. S. Tata scria la *Memorii I*.

Mărti 8 septembrie

Seara Greg (Ctin Grigorescu) cu Irène – *Retrouvailles?* Din trecut, scena cu mama care, la ora când, la Paris, ne căsătoream V. și cu mine, a invitat acasă (pe masă un buchet de *mariée*) pe Irène, pe tatăl lui Greg, pe Cioculescu, să le spună. Încântarea lui C(ioculescu) când a auzit că e V. „Va fi mai mare ca Lovinescu“ a conchis el elogiile.

Joi 10 septembrie

Telefon Lucian Pintilie: filmul Caragiale blocat mai departe. A scris 500 de scrisori (adică aceeași trasă în 500 ex.) și le-a trimis peste tot: de la *Scânteia* și șeful Securității la ziarele „anti“ (gen *Echinox*). Va mai aștepta și apoi va scrie 1 000 de scrisori.

Poate deci Pintilie să facă scandal? Va trece săptămâna viitoare să ne sfătuim pentru o strategie.

Vineri 11 septembrie

Seară la Eliade (reveniți din Italia), cu Marie-France și un văr prin alianță de-al ei, venit din București. Multe povești cu șerpi. La Ascona, Mircea a omorât un șarpe. Realizând apoi că nu era o viperă, cum bănuise, ci un șarpe inofensiv, a avut coșmaruri mai multe nopți, mama șarpelui venind să i-l ceară în somn.

Luni 14 septembrie

Eu: emisiunea Lacan, V. înregistrează prima emisiune cu *Patimile după Pitești*.

La Tél : *Sur les quais* de Elia Kazan, pe care nu-l văzusem în 1954. Mare păcat de a-l vedea dublat. Pentru prima oară Marlon Brando mi se pare un mare actor. În *T l rama* se vorbește de ambiguitatea acestui film pe seama delațiunii, când și Kazan, și Brando își „denunțaseră” colegii în vremea maccarthysmului. Nu-i știam atât de anti-comuniști! De aceea să fie justificată „denunțarea” celor „răi” în acest film admirabil?

Vineri 18 septembrie

Seara Alexandru George. Rămâne peste noapte aici pentru că îi e frică (sau nu știe – e doar de ieri în Paris și pentru prima oară în Occident) să se întoarcă la gazdele lui de-o noapte, cam ciudate. A. G. deconcertant. Ni se spusese că e ascuns, tănuit, confuz și monosilabic: e deschis, logoreic (cum spune și se scuză el) și... obiectiv. Interesat de toate așa încât literatura nu ocupa locul dintâi în convorbire. E și păgubos. Ca să-l lase să plece, tot felul de anchete cu generali și colonei de Securitate pentru care – ne confirmă – părem a fi inamicii numărul 1.

Duminică 20 septembrie

Seara Mihai Zamfir, cu noi detalii despre Conferința Scriitorilor. Ileana Mălăncioiu a fost cu adevărat îndrăzneată. „Se tot vorbește de obsedantul deceniu – a spus ea. Dar s-ar putea ca al nostru să nu pară mai târziu ca mai puțin obsedant și să ni se ceară socoteală pentru felul în care am trecut prin el.“ Nimeni nu ne spune nimic de Dorin Tudoran. Probabil că n-a fost prezent.

Luni 21 septembrie

Știri despre Calciu: a declarat a cincea grevă a foamei, atât pentru a protesta cât și pentru a se dezintoxica: i se pun droguri în alimente. E la Jilava, la spitalul închisorii. E deseori bătut, ultima oară pe degete. Refuză să facă cererea de grațiere sugerată de senatorul american de Pensylvania (Schwartz), care ar fi obținut promisiunea lui C. că-i dă drumul cu această condiție. Refuză și din demnitate, și din prudență, și-ar recunoaște implicit vinovăția și s-ar expune unui nou proces. Soția lui e disperată. Urmărită, prigonită, visul ei – irealizabil – e să ajungă până la Ambasada Statelor Unite.

Miercuri 23 septembrie

Din *Jurnalul* tatei: la botezul meu din 17 februarie 1924 au participat 60 de persoane (!).

Duminică 27 septembrie

Seara, telefon trăsnet de la New York: Cornel Dumitrescu. Doctorii americani i-au spus lui Bernard că are cancer, că medicii germani doar s-au făcut că-l operează, că mai are două până la șase luni de viață. Bernard s-a întors la München să facă scandal medicilor, să-și pregătească un volum, din cronici, iar Vlad Georgescu e din ianuarie numit șef. De ce ne temeam

mai mult, și în privința lui Noël, și a postului de radio s-a întâmpnat deci. Catastrofă. Nici nu îndrăznim să-i telefonăm lui Noël acasă...

Marti 29 septembrie

Dejun și toată după-amiaza Alexandru George. Vorbește fără întreruperi de la 2 la 7. Și nu e nici o clipă inutil. Dar până și el se întreabă – el, care e exemplar ca intransigență etică – dacă atitudinea morală a scriitorului are vreo importanță (Ce știu eu dacă a existat Mallarmé?) Trebuie să-i explicăm până și lui de ce – pentru prima oară – presiunea unui regim introducându-se în cuvântul scriitorului, pe care-l forțează să-i denatureze sensul, să mintă deci – atitudinea etică devine atitudine literară –, opera lui „Mallarmé“, în acest caz e pătată și răspunde. Totul pornise de la Radu Petrescu cu imposibila lui izolare în literatură (*Părul Berenicei*).

Joi 1 octombrie

Seara la Mircea Eliade. Pleacă poimăine la Chicago. Vrea să se întoarcă înapoi în mai și să renunțe la catedră. Nu știe cui să dea cărțile de orientalistă. Le-ar dona Academiei Române, dar ar ajunge până acolo? Ușoară sfârșiere: pentru prima oară, anul ăsta, dă, sau are senzația de bătrânețe.

Sâmbătă 3 octombrie

Lucrez la emisiunea asupra Afganistanului. Încerc să-mi temperez entuziasmele și mai ales optimismul. Tot arătându-le cum rezistenții sunt stăpâni pe munți și văi, iar rușii retransași în cazărmi, să nu dau iluzia celor din țară că mâine, poimăine se și liberează Afganistanul. Insist deci mereu asupra disproporției în material, armament și oameni. Dar nu prea cred când o scriu.

Cuprins

<i>Monica Lovinescu</i> de Ioana Pârvulescu	5
<i>Notă asupra ediției</i> de Cristina Cioabă	11
<i>Cuvânt înainte</i>	15
1982	39
1983	77
1984	115
1985	143
1986	179
1987	209
1988	235
1990	263
1991	303
1992	315
1993	333
1994	351
1995	367
1996	407
1997	443
1998	467
1999	485
2000	505
<i>Indice de nume</i>	529